

Nr 40.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till kyrkolagen, m. m.

Genom en den 20 februari 1948 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 94, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll ävensom Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet den 1 november 1946, nr 9, och kyrkomötets skrivelse den 6 december 1946, nr 25, föreslagit riksdagen att antaga

dels vid propositionen fogade, av kyrkomötet för dess del antagna förslag till

1) lag om tillägg till kyrkolagen och

2) lag angående ändring i lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel,

dels vid propositionen fogat förslag till

3) lag om ämbetsansvar för vigselförrättare i vissa fall,

dels ock vid Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet fogade, av kyrkomötet godkända förslag till

4) lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 9 december 1910 (nr 141 s. 35) om emeritlöner för präster samt

5) förordning om ändrad lydelse av punkt 18:o förordningen den 27 november 1936 (nr 578) med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel.

Författningsförslagen ha följande lydelse:

1) **L a g**

om tillägg till kyrkolagen.

Häri genom förordnas, med tillägg till kyrkolagen, som följer.

Där någon, som innehar prästerlig befattning inom svenska kyrkan eller eljest i allmän tjänst, övergiver kyrkans lära, vare han pliktig att avgå från befattningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

2) L a g

angående ändring i lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Härigenom förordnas, att 2 § 4 mom. samt 13, 17 och 20 §§ lagen den 13 november 1936 om domkapitel skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

2 §.

4 mom. Vid handläggning av ärenden som avses i 13 § 2—5 mom. skall den i 12 § omförmälde stiftssekreteraren hava säte och stämma i domkapitlet.

13 §.

1 mom. Domkapitel åligger att taga noggrann kännedom om stiftets förhållanden samt verksamt beflita sig om det kyrkliga livets vård och förkovran. Det skall genom erforderliga åtgärder tillgodose församlingarnas behov samt befrämja den kristna kärleksverksamheten och ungdomsvården inom stiftet. Vid fullgörandet av dessa uppgifter bör domkapitlet jämväl låta sig angeläget vara att, där så lämpligen kan ske, samarbeta med frivilliga organisationer för främjande av kyrklig och religiös verksamhet. Domkapitlet tillkommer vidare att hålla hand däröver, att stadgad kyrklig ordning iakttages, att hava inseende över prästerskapets ämbetsförvaltning och leverne ävensom att i övrigt fullgöra de särskilda åligganden med avseende å stiftets kyrkliga angelägenheter, som enligt vad därom i lag eller eljest är stadgat ankomma på domkapitel.

Om domkapitels befattning med undervisningsväsendet är särskilt stadgat.

2 mom. Åsidosätter innehavare av prästerlig befattning, som lyder under domkapitel, sin tjänsteplikt, äger domkapitlet tilldela honom varning eller suspendera honom under högst tre månader. Är brottet av svårare beskaffenhet, skall domkapitlet göra anmälan för åtal vid domstol.

3 mom. Står innehavare av prästerlig befattning, som lyder under domkapitel, under åtal för brott och äro omständigheterna sådana att han satt i fara det anseende innehavaren av befattningen bör äga, må domkapitlet för tiden intill dess lagakraftägande dom föreligger avstänga honom från utövningen av befattningen.

Har domkapitel fattat beslut om suspension av prästerlig befattningshavare, äger domkapitlet ock, till dess beslutet vunnit laga kraft, avstänga honom från utövningen av befattningen.

Ordinarie befattningshavare, som sålunda avstänges från utövning av sin befattning, äger under tiden åtnjuta med tjänsten förenade löneförmåner efter avdrag för vad som bör tillkomma den som förrättar tjänsten.

4 mom. Har prästerlig befattningshavare blivit genom lagakraftägande dom avsatt från sin befattning, må han av domkapitlet skiljas från prästämbetet eller för viss tid, ej över ett år, förklaras obehörig att utöva det-

samma. Har han genom lagakraftägande dom befunnits skyldig till förfarande, varå avsättning kunnat följa, men jämlikt 5 kap. 5 § strafflagen förklarats fri från ansvar och i anslutning härtill erhållit tjänstledighet, äger domkapitlet förklara honom obehörig att utöva prästämbetet intill dess han åter må träda i tjänstgöring.

Prästerlig befattningshavare må av domkapitlet förklaras obehörig att utöva prästämbetet under tid då han är suspenderad eller avstängd från utövningen av sin befattning.

Präst utan prästerlig befattning, som på grund av sitt leverne eller någon sin gärning finnes hava i avsevärd mån skadat det anseende han såsom präst bör äga, må av domkapitlet skiljas från prästämbetet eller för viss tid, ej över ett år, förklaras obehörig att utöva detsamma.

5 mom. Domkapitel tillkommer att upptaga och avgöra fråga om skyldighet för prästerlig befattningshavare att avgå från sin befattning på den grund att han övergivit svenska kyrkans lära.

Prästerlig befattningshavare, som övergivit svenska kyrkans lära och avgått från befattningen, skall av domkapitlet skiljas från prästämbetet. Samma lag vare om annan präst som övergivit svenska kyrkans lära.

6 mom. Den som icke åtnöjes med domkapitels beslut i något av de i 2—5 mom. angivna hänseenden äger hos Konungen söka ändring genom besvär, vilka skola hava inkommit till ecklesiastikdepartementet inom en månad från det han erhöll del av beslutet.

Beslut som avses i 3 eller 4 mom. går i verkställighet utan hinder av klagan, där ej annorlunda förordnas.

17 §.

För beslutförhet — — — slutet ense.

Falla vid omröstning i domkapitel rösterna lika för olika meningar, blir den mening beslut som biträdes av preses, dock att i ärenden som avses i 13 § 2—5 mom. skall gälla vad i allmän lag stadgas om brottmål.

20 §.

Åtal mot biskop för ämbetsbrott eller mot annan ledamot i domkapitel för förbrytelse som han i denna sin egenskap begår skall upptagas omedelbart av hovrätt. Samma lag vare beträffande åtal mot stiftssekreterare för ämbetsbrott.

Med avseende å biskop tillkommer befogenhet, som i 13 § 3—5 mom. sägs, Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Genom lagen upphävas lagen den 8 mars 1889 (nr 2 s. 1) om straff för ämbetsbrott av präst och om laga domstol i sådana mål, lagen den 10 juli 1947 (nr 634) om fullföljd av talan från domkapitel m. m. samt vad kyrkolagen och andra författningar innehålla om domsrätt för domkapitel

över lärarpersonal vid läroverk och seminarier, så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot bestämmelserna i nya lagen.

Mål, vari rättegång i domkapitel inletts före nya lagens ikraftträdande, skall behandlas enligt äldre lag.

3) Lag

om ämbetsansvar för vigselförrättare i vissa fall.

Härigenom förordnas som följer.

Åsidosätter vigselförrättare vad honom i sådan egenskap åligger beträffande annat än rent kyrklig ordning, dömes, ändå att det ej sker i utövning av befattning varmed ämbetsansvar är förenat, för tjänstefel till allmänt straff som i 25 kap. 4 § strafflagen sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Genom denna lag upphäves lagen den 12 november 1915 (nr 433) om ansvar för vigselförrättare i vissa fall.

4) Lag

angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 9 december 1910 (nr 141 s. 35) om emeritilöner för präster.

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 9 december 1910 om emeritilöner för präster skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

7 §.

Förklarar domstol, att den som åtnjuter emeritilön förskyllt avsättning från den befattning, på grund varav han erhållit emeritilönen, vare hans rätt till lönen förverkad, när domen vinner laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

5) Förordning

om ändrad lydelse av punkt 18:o förordningen den 27 november 1936 (nr 578) med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel.

Härigenom förordnas, att punkt 18:o förordningen den 27 november 1936 med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

18:o.

Vad i fråga om emeritilön åt präst, som avses i lagen om reglering av prästerskapets avlöning, finnes stadgat därom, att rätten till sådan lön skall vara förverkad, där den som åtnjuter lönen av domstol förklaras hava förskyllt avsättning, ävensom att emeritilön ej må i mät tagas eller med kvarstad beläggas, skall även gälla i fråga om emeritilön åt biskop.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1949.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Inledning.

I samband med att straffrättskommittén den 30 november 1944 avlämnade betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten (SOU 1944: 69) förklarade sig kommittén ämna framlägga särskilt betänkande om därmed sammanhängande ändringar i lagen den 8 mars 1889 om straff för ämbetsbrott av präst. Vid utredningen rörande sistnämnda ämne har kommittén utgjorts av dåvarande presidenten, numera riksmarskalken Birger Ekeberg, tillika ordförande, professorerna Folke Wetter och Ragnar Bergendal samt dåvarande hovrättsrådet, numera justitierådet Nils Beckman, tillika sekreterare, varjämte hovrättsassessorerna Sture Petréén tjänstgjort såsom biträdande sekreterare. Kommittén avgav den 15 juni 1945 betänkande med förslag till lagstiftning om ämbetsbrott av präst (SOU 1945: 29).

Över förslaget ha yttranden avgivits av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar. Det har sedermera varit föremål för omarbetning inom justitiedepartementet. Därefter ha ytterligare vissa smärre jämkningar i förslaget vidtagits till följd av anmärkningar, som framstälts av lagrådet. I den lydelse, förslaget sålunda erhållit, har 1946 års kyrkomöte beslutat vissa ändringar, vilka även återfinnas i nu förevarande proposition.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Gällande bestämmelser om ämbetsbrott av präst, såväl straffrättsliga som processuella, återfinnas väsentligen i lagen den 8 mars 1889 om straff för ämbetsbrott av präst och om laga domstol i sådana mål. Enligt denna lag skola vissa uppräknade ämbetsbrott av präst bedömas efter allmän strafflag och av världslig domstol, medan de övriga äro behandlade i särskilda straffbestämmelser och skola upptagas i första instans av domkapitel, varifrån klagan föres hos hovrätt. I straffrättsligt hänseende är en omarbetning av dessa bestämmelser påkallad till följd av den nyreglering av strafflagens stadganden om ämbetsbrott, varom förslag framlagts i propositionen nr 80 till årets riksdag. Vad angår de processuella reglerna, är det sedan länge allmänt erkänt, att de äro föråldrade och i trängande behov av reformering. I överensstämmelse härmed har i propositionen föreslagits en revision av såväl de straffrättsliga som de processuella bestämmelserna om ämbetsbrott av präst.

Innebörden av propositionen är sålunda, att alla ämbetsbrott av präst i likhet med ämbetsbrott av andra tjänstemän skola bedömas enligt 25 kap. strafflagen och att mål härom skola upptagas av de allmänna domstolarna. Domkapitlens nuvarande domsrätt över prästerna skall sålunda upphöra. I stället föreslås emellertid, att domkapitlet skola utöva disciplinära befogenheter motsvarande andra ämbetsverks.

De olika författningsförslagens huvudgrunder.

Förslaget till lag om tillägg till kyrkolagen.

I 14 § lagen den 8 mars 1889 om straff för ämbetsbrott av präst och om laga domstol i sådana mål stadgas för närvarande att, om präst avfaller från svenska kyrkans lära, han av domkapitlet skall skiljas från prästämbetet och den särskilda tjänst han inom kyrkan innehar. I förevarande lagförslag har i stället upptagits ett stadgande av innehåll, att, där någon som innehar prästerlig befattning inom svenska kyrkan eller eljest i allmän tjänst överger kyrkans lära, han skall vara pliktig att avgå från befattningen.

Till motivering av vad sålunda föreslagits har *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, bl. a. anfört:

»Beträffande avfall från svenska kyrkans lära har i flera yttranden över kommitténs förslag hävdats, att bestämmelser i detta ämne icke hörde hemma i en författning av strafflags natur. Detta är också min uppfattning. En förändring i individens religiösa åskådning som har till följd att han icke längre kan omfatta kyrkans trossatser kan icke rimligen betraktas som något brott. En motsatt ståndpunkt synes stå i uppenbar strid mot modern uppfattning. Den måste också från kyrkans egen synpunkt anses förkastlig. Uppenbarligen är det för tilltron till allvaret och övertygelsen i kyrkans förkunnelse av grundläggande betydelse, att ett öppet och frimodigt tillkännagivande av tvivel eller ändrad åskådning icke hindras genom att det stämplas såsom något etiskt förkastligt. Det ligger väl i sakens natur, att kyrkan, om den skall kunna fungera såsom en enhet, icke kan låta sina

tjänare i deras verksamhet ohämmat giva uttryck åt sin personliga uppfattning, och kyrkan kan icke vara skyldig att i sin tjänst behålla den som icke längre ansluter sig till dess grundsatser. Frågan om skyldighet att på grund av avfall avgå från tjänsten bör emellertid behandlas i likhet med andra fall, då en befattningshavare icke kan uppehålla sin tjänst.

Med hänsyn till stadgandet om ämbetsmäns oavsättlighet i § 36 rege- ringsformen har kommittén ansett, att frågan om skyldighet för präst att på grund av avfall avgå från befattning inom kyrkan måste prövas i den för brottmål stadgade ordningen. Riktigheten av denna slutsats synes emel- lertid kunna ifrågasättas. Liksom vid sjukdom torde det låta sig göra att vid avfall konstituera en rent civil skyldighet att avgå från tjänsten. Jag har dock med hänsyn till frågans vikt både ur kyrklig synpunkt och för befattningshavaren personligen icke ansett, att frågan lämpligen såsom vid sjukdom bör regleras i administrativ löneförfattning. Liksom hittills torde den böra behandlas i författning av kyrkolags natur. Jag förordar därför, att det nuvarande straffrättsliga stadgandet om avfall ersättes med ett till- lägg till kyrkolagen av innehåll, att om någon som innehar prästerlig be- fattning avfaller från svenska kyrkans lära, han skall vara pliktig att avgå från befattningen.»

Förslaget till lag angående ändring i lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Under 13 § 2 mom. i detta lagförslag upptar propositionen ett stadgande att, om innehavare av prästerlig befattning som lyder under domkapitel åsi- dosätter sin tjänsteplikt, domkapitlet skall äga antingen tilldela honom var- ning eller suspendera honom under högst tre månader eller ock anmäla ho- nom för åtal vid domstol. Såsom första stycke i 3 mom. har därefter upptagits stadgande att, om innehavare av prästerlig befattning, som lyder under dom- kapitel, står under åtal för brott och omständigheterna äro sådana att han satt i fara det anseende innehavaren av befattningen bör äga, domkapitlet må för tiden intill dess lagakraftägande dom föreligger avstänga honom från utövningen av befattningen. Enligt andra stycket i 3 mom. äger domkapitel, som fattat beslut om suspension av prästerlig befattningshavare, också av- stänga honom från utövningen av befattningen till dess beslutet om suspen- sion vunnit laga kraft.

Såsom 4 mom. i samma paragraf ha föreslagits bestämmelser om den ord- ning, i vilken präst skall kunna skiljas från själva det prästämbete som för- länats honom genom prästvigningen eller för viss tid förklaras obehörig att utöva detsamma.

Departementschefen har härom anfört:

»I denna del har jag i överensstämmelse med kommittén funnit det iämp- ligaste vara, att liksom kyrkan ensam förlänar prästämbetet det också skall ankomma på kyrkan att främtaga någon hans prästämbete. Det måste även anses vara ett framsteg, att avsättning eller suspension från prästerlig befat- ning icke automatiskt skall behöva medföra jämväl förlust av prästämbet- et. Fall kunna nämligen tänkas, då det skulle innebära en onödig hårdhet, om en prästerlig befattningshavare, som avsatts eller suspenderats, icke skul- le få behålla behörigheten att utföra prästerliga ämbetshandlingar såsom vig- sel och dop.»

I enlighet härmed föreslås sålunda till en början, att, om prästerlig befattningshavare genom lagakraftätagande dom avsatts från sin befattning, domkapitlet skall kunna skilja honom från prästämbetet eller för viss tid, ej över ett år, förklara honom obehörig att utöva detsamma. Därefter föreslås bl. a. även, att prästerlig befattningshavare skall kunna av domkapitlet förklaras obehörig att utöva prästämbetet under tid, då han är suspenderad eller avstängd från utövningen av sin befattning, samt att präst utan prästerlig befattning, som på grund av sitt leverne eller någon sin gärning finnes hava i avsevärd mån skadat det anseende han såsom präst bör äga, må av domkapitlet skiljas från prästämbetet eller för viss tid, ej över ett år, förklaras obehörig att utöva detsamma.

I 5 mom. av paragrafen har inrymts stadganden om att det skall tillkomma domkapitel att upptaga och avgöra fråga om skyldighet för prästerlig befattningshavare att avgå från sin befattning på den grund att han övergivit svenska kyrkans lära, samt om att präst utan befattning, som övergivit nämnda lära, av domkapitlet skall skiljas från prästämbetet.

Enligt vad som därefter föreslås i 6 mom. skall ändring i domkapitels beslut i hänseenden, som angivas i 2—5 mom., få sökas hos Konungen i ecklesiastikdepartementet. Motiven giva vid handen, att besvären äro avsedda att prövas i regeringsrätten. I vad gäller biskop, skall enligt 20 § i lagförslaget befogenhet, som i 13 § 3—5 mom. sägs, tillkomma Konungen, varmed även här avses regeringsrätten.

Förslaget till lag om ämbetsansvar för vigselförrättare i vissa fall.

Enligt propositionen skall endast präst, som innehar prästerlig befattning vara underkastad ämbetsansvar i vanlig ordning enligt 25 kap. strafflagen. Behov uppkommer följaktligen av särskilda ansvarsbestämmelser för annan präst i egenskap av vigselförrättare, på samma sätt som sådant ansvar för närvarande, enligt lagen den 12 november 1915 om ansvar för vigselförrättare i vissa fall, stadgas för präst i främmande trossamfund och borgerlig vigselförrättare, som ej i egenskap av statlig befattningshavare är underkastad ämbetsansvar. Nämnda lag föreslås nu skola ersättas med den här föreslagna lagen. Denna omfattar även präst inom svenska kyrkan, som icke innehar prästerlig befattning, samt har vidare avseende jämväl å fel, till vilka prästerlig befattningshavare kan göra sig skyldig i samband med vigsel som förrättas utom tjänsten. Sådana fel, som endast innebära avvikelser från rent kyrklig ordning, drabbas dock icke av straff enligt lagförslaget.

Förslagen till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 9 december 1910 (nr 141 s. 35) om emeritilöner för präster samt till förordning om ändrad lydelse av punkt 18:o förordningen den 27 november 1936 (nr 578) med ändrade bestämmelser för biskoparnas avlöande jämte nya grunder för dispositionen av därtill avsedda medel.

Dessa båda förslag innefatta endast följdändringar av huvudsakligen formell natur, vilka nödvändiggöras av de förut berörda lagförslagen.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot de genom propositionen framlagda författningsförslagen och får därför hemställa,

att förevarande proposition, nr 94, måtte bifallas av riksdagen.

Stockholm den 3 juni 1948.

På första lagutskottets vägnar:

AXEL LINDQVIST.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Schlyter, Branting, Ahlkvist, Lodenius, Ekströmer, Löthner, Göransson och John Wiktor Jonsson;

från a n d r a kammaren: herrar Lindqvist, Rylander, Gezelius, Hedlund i Östersund, Werner, Olsson i Mellerud, Lindberg och fru Gustafson.

Särskilt yttrande

av herr *Göransson*, som anförde:

»Enligt förevarande proposition skall lagen den 8 mars 1889 om straff för ämbetsbrott av präst och om laga domstol i sådana mål upphävas utan att ersättas av någon ny motsvarande lag med särskilda bestämmelser om ämbetsbrott av präst och om forum för mål härom. Detta innebär bl. a., att prästerliga befattningshavare helt föras in under bestämmelserna om straff för ämbetsbrott i 25 kap. allmänna strafflagen. En följd av förslaget i denna del är vidare, att lagstiftningen om vilka av prästman begångna gärningar som skola utgöra ämbetsbrott av präst och vilka straff som skola utsättas härför icke längre kommer att vara av kyrkolags natur.

Under sådana förhållanden synes det naturligt, att i framtiden ändringar av väsentlig betydelse för prästerskapets straffrättsliga ställning icke vidtagas i 25 kap. strafflagen utan att kyrkomötet fått tillfälle att yttra sig.»